

DE ZANDLOPER

Uitgave van de Vereniging Oud Ede

39 jaargang,
nummer 4
november 2011

INHOUD

	pag.
Van het Bestuur	1
Burgemeester Middelberg	2
De Heiduiikers	7
De Concordiamolen	11
Een rattenleger	12
De Antoniusschool	15
Nogmaals de gasfabriek	18
De Achterdoelen	20
Slipjacht in 1928	23
Historisch Museum Ede	24
Stenenregens en volksgericht	25
Colofon	28

VAN HET BESTUUR

Hans van Bemmelen, voorzitter

Onlangs is de Vereniging Oud Ede weer een prachtig schilderij rijker geworden, een doek van Riekje Offerhaus waarop in olieverf een voor Ede kenmerkende en zeldzame boerderij is afgebeeld.

Dit schilderij werd op 16 september jl. in het Historisch Museum Ede onthuld. De Open Monumentendag vond dit jaar op 10 en 11 september plaats en stond in het teken van *Oud Gebouw - Nieuw gebruik*. Aan de

hand van een door de *Werkgroep Monumenten* van onze vereniging vervaardigd boekje konden belangstellenden een zevental monumentale objecten bezichtigen.

Mede door het mooie weer was er bijzonder veel belangstelling. Het bestuur hoopt dat het succes van deze Open Monumentendagen ertoe zal bijdragen creatieve oplossingen te vinden voor een nieuw gebruik van oude panden die Ede zo karakteriseren.

Op 6 oktober werd de documentaire over Edese volkscultuur gelanceerd. In de week van 10 oktober was deze documentaire in delen dagelijks te bekijken op Ede-TV. De VOE heeft hieraan meegewerkt door gezamenlijk met andere heemkundige verenigingen in Ede op zoek te gaan naar typisch Edese tradities en volksfeesten. In de vorige Zandloper meldden wij u dat in de week van 24 oktober de bibliotheek van de vereniging zal verhuizen van het museum naar het gemeentehuis. Omdat er nog onvoldoende bezetting is voor een adequate dienstverlening in onze bibliotheek, heeft het bestuur moeten besluiten de verhuizing uit te stellen. Het bestuur streeft ernaar in ieder geval vóór 15 maart 2012 verhuisd te zijn. Wij roepen daarom vrijwilligers op die met enthousiasme onze boeken willen beheren (zie verder in dit blad).

Voor de ledenwerfactie verwijzen wij u naar het inlegvel in dit blad.

AGENDA

17 april 2012: Algemene Ledenvergadering! Noteer in uw agenda!

BURGEMEESTER MIDDELBERG – 1938-1946

Piet Griffioen

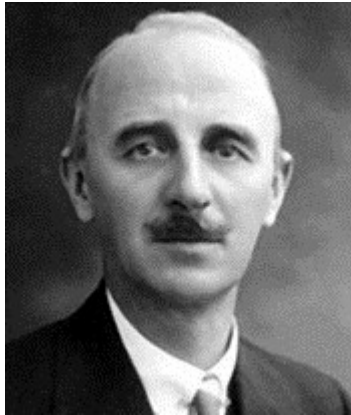
Als je zoals ik in de Middelberglaan woont, let je als vanzelf op de tekst van het naambordje aan het begin van deze straat (hoek Sijsseltselaan): *Middelberg, burgemeester van 1938-1946*. Achter deze jaartallen steekt een heel verhaal. De ambtsperiode van Middelberg blijkt namelijk tijdens de bezetting, door diezelfde bezetter onderbroken te zijn.

Levensloop tot 1931

Vele leden van de familie Middelberg waren in de 19e en de 20e eeuw vooraanstaande ingenieurs. De belangrijkste van hen was wellicht Gerrit Adriaan Arnold Middelberg (1846-1916), de vader van de latere burgemeester van Ede Leopold Ronald. Vader Gerrit had een grondige en veelomvattende technische opleiding genoten. Na zijn studie werkte hij in binnen- en buitenland, waarbij hij talrijke belangrijke functies bekleedde, zoals het directeurschap van de Nederlandsch-Zuid-Afrikaanse Spoorwegmaatschappij (NZASM). De hechte band met Zuid-Afrika bleek wel uit het feit dat hij het stoffelijk overschot van de Transvaalse president Paul Kruger in 1904-1905 mocht begeleiden op de bootreis van Nederland naar Zuid-Afrika. Ook was hij voor de Anti Revolutionaire Partij (ARP) lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 1909 tot 1913.

Leopold Roland Middelberg werd geboren in Amsterdam (1881). De familietraditie volgend werd hij civiel in-

genieur. Hij werkte bij de Hollandse Spoorwegen in Suriname en bij de Staatsspoorwegen in Nederlands-Indië, waar hij het bracht tot bureauchef in Batavia en Bandoeng. In 1909 trouwde hij met Catharine Jeanette Idenburg (geb. 1885), dochter van A.W.F. Idenburg, de toenmalige minister van koloniën, oud-gouverneur van Suriname en later gouverneur-generaal van Nederlands-Indië. Het echtpaar kreeg vijf kinderen.

*Burgemeester Middelberg
(GA10105)*

In de politiek

In 1931 werd Middelberg na het overlijden van burgemeester Bos van het dorp Soetermeer, benoemd tot burgemeester van Zegwaard en Soetermeer. Tijdens zijn ambtsperiode werden de twee gemeenten op 1 mei

1935 samengevoegd tot de gemeente Zoetermeer en werd hij benoemd tot burgemeester van deze nieuwe gemeente. Hij was ook lid van de ARP, net als zijn vader en schoonvader.

'De heer Middelberg maakte op mij een alleraangenaamste indruk wat betreft eenvoud en bescheidenheid', schrijft locoburgemeester Chardon van Zegwaard en Soetermeer na zijn eerste ontmoeting met Middelberg. *'Het leven van het platteland trekt onze burgemeester meer aan dan dat van de stad.'*

Pas in 2009 besloot de straatnaamcommissie van Zoetermeer een ontsluitingsweg in de wijk Oosterheem de Burgemeester Middelberglaan te noemen, als dank voor zijn inzet bij het vormingsproces dat leidde tot de

totstandkoming van de nieuwe gemeente Zoetermeer.

De benoeming in 1938 van de toen 57-jarige Middelberg tot burgemeester van Ede betekende voor hem een promotie, komende vanuit de toen nog kleine gemeente Zoetermeer. Ede wilde opnieuw een burgemeester met statuur als opvolger van Baron Creutz (Ede had vanaf 1860 een burgemeester die van adel was). Bovendien had Middelberg relaties in Den Haag, zoals nog aan de orde zal komen en hij paste in het profiel van Ede.

Installatie van burgemeester Middelberg 6 december 1938.

De burgemeester met zijn echtgenote (rechts en midden) met twee wethouders H.W.P. Bonte (links) en J. van Steenbergen op weg naar het gemeentehuis (foto GA 14520)

Ede in 1938

Volgens een document van de Commissaris van de Koningin in Gelderland in 1938, Schelto, baron van Heemstra, had de gemeente Ede op 1 januari 1938 34.746 inwoners. Ede

was een confessionele gemeente: 24.632 inwoners waren Nederlands Hervormd, 4.112 Gereformeerd en 1.805 Rooms-Katholiek. Als belangrijkste werkgevers worden genoemd de AKU en het grote garnizoen (in de periode van 1918 tot 1938 tussen de 19.000 en 34.000 militairen in het totaal). In 1939 waren er ongeveer 4000 militairen.

De gemeenteraad telde 23 leden. Zetelverdeling: 5 ARP, 5 CHU, 4 SGP, 2 SDAP, 2 Onafhankelijken (lijst Oostwaard), 2 Onafhankelijken (lijst Hunnink), 1 RKSP, 1 Vrijheidsbond en 1 Vrijzinnig Democraat.

De Commissaris merkte hierbij op dat de ARP bij de landelijke verkiezingen van 1937 verreweg de grootste partij in Ede was geworden. Dit was ongetwijfeld een gevolg van het zogenaamde Colijn-effect, genoemd naar de ARP-premier uit die dagen, die veel stemmen trok. De ARP-er Middelberg paste ook in godsdienstig opzicht bij Ede, hij was Gereformeerd.

Op 15 december 1938 werd hij bij Koninklijk Besluit van 27 juli benoemd tot burgemeester van Ede. Hij trad op 16 december in functie. Zijn wedde bedroeg op jaarbasis f 6.600, -. Middelberg betrok met zijn gezin de ambtswoning de Hoge Paasberg aan de Arnhemseweg 57.

Burgemeester van Ede

Over zijn burgemeesterschap tot aan zijn ontslag in 1941 is weinig bekend. Tijdens zijn ambtsperiode is er wat het bestuur van de gemeente Ede in vreedstijd betreft weinig spectacu-

lairs gebeurd. Uit een bron uit die dagen komt de burgemeester naar voren als een weinig opvallende, wat arrogante man, die zijn benoeming in Ede te danken had aan zijn goede relatie met minister-president Colijn. Een andere bron spreekt van een wat teruggetrokken, weinig opvallende figuur, die geen grote maatschappelijke belangstelling toonde.

Op 7 april 1941 werd hij door de Rijkscommissaris voor de bezette Nederlanden (Arthur Seyss-Inquart) ontslagen als burgemeester. De *Reichskommissar* schreef aan de Secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken over Middelberg: *'Der Vorbenannte hat sich durch sein deutschfeindliches Verhalten im Amte unmöglich gemacht, ausserdem leistet er in fachlicher Beziehung sehr wenig.'* Middelberg kreeg geen gemeentepensioen, omdat hij volgens de bezetter over voldoende eigen financiële middelen beschikte. Een nadere toelichting bij het ontslag werd niet gegeven. Wethouder Mens nam voorlopig zijn taak waar.

Op 10 oktober 1941 werd de NSB-er Th.C. van Dierendonck tot burgemeester van Ede benoemd. (Hierover meer in een volgend artikel.)

De positie van een (niet NSB) 'burgemeester in oorlogstijd' is moeilijk. Op grond van het Landoorlogreglement, een internationaal verdrag uit 1937, moest een burgemeester tijdens de Tweede Wereldoorlog de bezetter bijstaan, maar die bezetter moest op zijn beurt wel de Nederlandse wet en rechtsorde respecteren. Van dat laatste kwam niets terecht. Burgemeesters stonden zo voor een dilemma; aftreden en worden vervangen door een NSB-er die nog meer schade aan zou richten of aanblijven en gecompromitteerd raken door het ingaan op de Duitse eisen? Door zijn ontslag kwam Mid-

delberg, voor hem gelukkig, niet voor dat dilemma te staan.

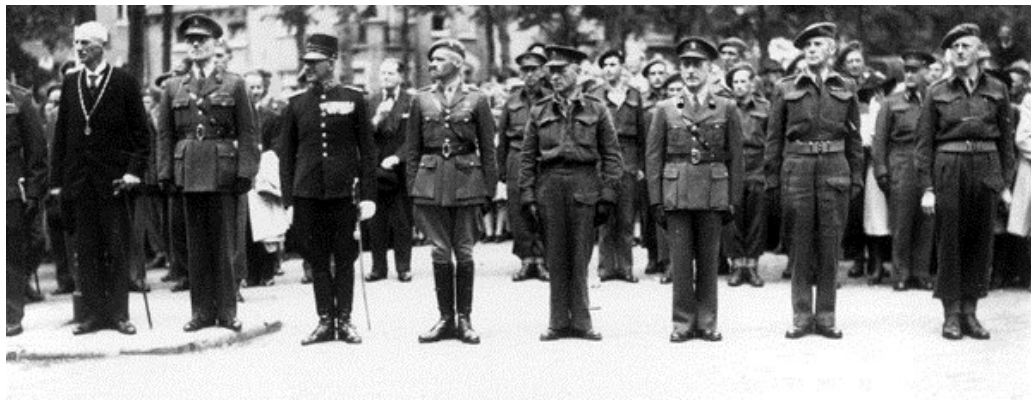
Hij vocht zijn ontslag niet aan, maar was het niet eens met het niet-toekennen van een gemeentepensioen. Hij beklagde zich bij de Secretaris-generaal van Binnenlandse zaken en wees in zijn brief o.a. op het recht dat hij ook nog had op pensioen uit zijn tijd in Nederlands-Indië. Na een uitgebreide briefwisseling werd hem een eenmalig pensioen van f 3.000, - toegekend. Er is niets bekend over protesten vanuit de gemeente Ede tegen het ontslag van hun burgemeester.

De gemeenteraad buiten spel

Op 13 augustus 1941 kwam de gemeenteraad van Ede voor de laatste maal tijdens de Duitse bezetting bijeen. Locoburgemeester Mens deelde mee:

'Er is vandaag een verordening afgekomen, waarbij de gemeenteraden in hun huidige samenstelling met ingang van 1 september aanstaande ontbonden worden. Het is niet aan mij, hierover iets te zeggen: ik wens alleen in herinnering te brengen dat, hoe ook in de toekomst over het systeem van vandaag gedacht zal worden, het wél het vertrouwen van de gemeentenaren had. Een woord van dank mag dan ook niet achterwege blijven voor de moeite, die de raadsleden zich getroost hebben om de belangen van de gemeente naar hun beste weten te behartigen. Ook de leden van het dagelijks bestuur dank ik voor de onderhouden samenwerking en steun.'

De gemeenteraad werd overigens niet ontbonden, maar 'hun werkzaamheden bleven rusten', aldus artikel 1 van de verordening, die voor heel Nederland gold. De letterlijke tekst van dit artikel luidde: *'De werkzaamheden van de gemeenteraden en van de Provinciale Staten blijven rusten; verkiezingen voor deze vertegenwoordigende lichamen vinden niet plaats'.*

*Ter gelegenheid van zijn aftreden neemt burgemeester Middelberg de laatste militaire parade af op de Markt tegenover de Mulo-school. (1946).
(foto GA10089)*

In Ede betekende dit haast absolute macht voor de NSB-er Van Dieren-donck, die op 10 oktober 1941 geïnstalleerd zou worden als burgemeester.

5

Gijzelaar te Haaren en Sint-Michiëlsgestel

Op 13 juli 1942 werd Middelberg gevangengenomen en als gijzelaar overgebracht naar het gebouw van het Groot-Seminarie te Haaren. Daar verbleven vooral Indische gijzelaars, Nederlanders die een belangrijke post in Nederlands-Indië hebben bekleed. Ook Middelberg had in Nederlands-Indië gewerkt als ingenieur. Deze maatregel was een Duitse represaille voor de internering van Rijks Duitsers in Nederlands-Indië in juli 1940. In mei en juli 1942 kwamen er in Haaren 1260 zogenaamde *anti-verzetsgijzelaars* bij. Dat waren vooraanstaande Nederlanders (burgemeesters, artsen, geleerden), die werden gegijzeld om de bevolking bij een mogelijke invasie door de geallieerden van massaal verzet te weerhouden. Om de Nederlandse bevolking te intimideren werden uit hun midden vijf gijzelaars gefusilleerd. Tot welke categorie gijzelaars Middelberg werd gerekend is niet helemaal dui-

delijk, maar de Duitsers vonden hem wel belangrijk genoeg om hem te interneren. Middelberg verhuisde later naar het gebouw van het Kleinseminarie Beekvliet te Sint-Michiëlsgestel. In november en december 1943 werden de meeste gijzelaars weer vrijgelaten. 270 gijzelaars werden naar kamp Amersfoort en kamp Vught overgebracht. Middelberg behoorde tot de vrijgelatenen. Hij verbleef eerst enige tijd in Ede en trok naar Baambrugge, waar de familie Middelberg een woning bezat.

Mevrouw Middelberg, die voorzitter was de Edese afdeling van de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers (UVV), hield zich vanaf september 1944 actief bezig met de opvang van vluchtelingen in Ede uit Arnhem en later zelfs uit Bennekom.

Op 17 april 1945 werd Ede bevrijd en op 20 april van hetzelfde jaar herstelde de militaire commissaris voor Gelderland, ir. A.F.H. Blaauw, op advies van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) L.R. Middelberg weer in zijn functie. Hij werd in afwachting van zijn officiële herbenoeming *drager van het civiele gezag*.

Middelberg speelde in 1945-1946 een belangrijke rol in de Edese politiek. Zijn betekenis en de waardering voor

hem waren in die dagen groter dan in de periode vóór zijn ontslag in 1941. Dit bleek uit de vele commissie, waaraan hij deelnam en de vele plechtigheden, waarbij hij de gemeente Ede vertegenwoordigde.

Waarschijnlijk had zijn ontslag als burgemeester door de Duitsers en het gijzelaarschap hem veel goodwill bij de burgerij en vooral ook bij de BS opgeleverd.

Middelberg hield zich onder andere bezig met de ontvangst van de bevrijders van Ede: de Canadezen en Britten, en met het opzetten van het nieuwe gemeentebestuur. Hij kreeg daarbij hulp van de wethouders van voor 1941, G. van de Bospoort, J.

van Steenberg en J.C.J. Mens, die ook weer in hun functie werden hersteld, en van een *commissie van advies* bestaande uit twaalf oudverzetstrijders.

Van het Rijk ontving Middelberg een ruime schadevergoeding wegens gederfde inkomsten. Op 22 juni 1946 werd hij officieel herbenoemd als burgemeester van Ede. Hij vroeg meteen ontslag aan wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. (30 september 1946 werd hij 65 jaar).

Per 1 oktober 1946 kreeg hij eervol ontslag. Hij vestigde zich in Breda, waar hij in 1963 overleed.

Burgemeester Middelberg en brigade-commandant A.S. Gregory nemen de (afscheids) parade af van de 7^e Canadese Brigade op het Maandereind op 6 november 1945. (foto GA 11994)

Opmerking redactie:

In een volgende aflevering wordt burgemeester Dierendonck besproken.

Bronnen

www.nationaalarchief, 2.21.232 A.III.5. (vrij toegankelijk familieregister van de familie Middelberg);

Gemeentearchief Ede: Documentatieverzameling: map 1.18, Collectie Kesteloo nr. 24 burgemeester;

Vincent Lagerwijn en Gert Plekkringa, *Ede 1940-1945* (1990);

Th.A. Boeree, *Kroniek van Ede gedurende de bezettingstijd* (1983).

ONDERWATERSPORTVERENIGING DE HEIDUIKERS

Liesbeth Hoeboer/Dick Kranen

De oprichting

In de loop van 1972 komen enkele mensen in Ede bij elkaar met het idee een duikvereniging op te richten: Willem Assenbroek, Frans Jansen en Klaas Cohen (die zijn naam later zou laten veranderen in Klaas van Coberen).

Assenbroek was voor zijn werk van Amsterdam naar Ede verhuisd. Enthousiast sportduiker als hij was wilde hij in zijn nieuwe woonplaats belangstelling voor een duikvereniging proberen te wekken. Cohen en Jansen waren lid van Duikteam Merou te Arnhem; ook zij wilden in Ede een duikteam beginnen. Jansen was hierover al in gesprek gegaan met de Polar Bears.

In oktober 1972 wordt een voorlopig lidmaatschap van de Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB) aangevraagd. Dit betekende wel dat de op te richten vereniging aan een aantal strenge eisen zou moeten voldoen, zoals minimaal 20 leden, een capabel kader, statuten en een huishoudelijk reglement dat overeenstemt met dat van de NOB.

In januari 1973 heeft men inzake de oprichting van een duikteam de keuze uit drie mogelijkheden:

- samenwerking met de Polar Bears;
- een onderafdeling worden van duikteam Merou te Arnhem;
- zelf een vereniging op te richten.

Er wordt besloten tot het laatste. Op 10 april 1973 is het zover en wordt de vereniging *De Heiduiikers*

opgericht. De naam is bedacht door Joop Lefers, de eerste penningmeester.

Tijdens de oprichtingsvergadering zijn er 15 leden aanwezig.

Het eerste bestuur wordt vanuit een werkgroep gekozen: Klaas Cohen wordt voorzitter, Herman Jansen secretaris en Joop Lefers penningmeester. Anton Meerveld is het vierde bestuurslid. Willem Assenbroek wordt de eerste hoofdtrainer.

Kort na de oprichting zijn er al 23 leden die ieder *twee gulden* moeten betalen voor de aanloopkosten.

In de statuten wordt als doelstelling van de vereniging vermeld:

'Het bevorderen dat alle leden van De Heiduiikers op een veilige en plezierige manier (kunnen) duiken.'

Het jeugdlidmaatschap wordt voorlopig alleen gereserveerd voor gezinsleden. Als clublogo wordt met kleine meerderheid een **zwemvend konijn** in een vierhoekig vignet gekozen.

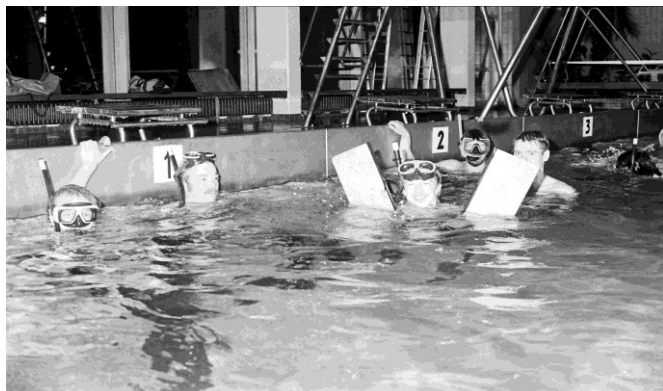
Leden van de vereniging duiken regelmatig in groepsverband in de Betuwe in plassen van zandafgravingen, maar het wordt ernstig afgeraden om daar op eigen gelegenheid te water te gaan. Duikkeuringen worden door dokter Romeyn te Ede verricht. Per 1 oktober 1973 wordt de vereniging officieel als lid toegelaten tot de nationale bond, de NOB.

Clubblad

Het clubblad is een belangrijk communicatiemiddel voor het bestuur naar de leden toe en voor de leden onderling. Het clubblad heeft door de loop van de jaren een verscheidenheid aan redactieleden gekend.

Op 1 januari 1974 krijgt elk lid een dubbelzijdig bedrukt A4tje met daarop de activiteiten en weetjes voor de komende tijd. De eerste enthousiaste redactieleden, Rob Makkes en Alexander Simonyi, worden van te voren wel gewaarschuwd over de te verwachten geringe aanlevering van kopij en de grote hoeveelheid werk. Toch zetten zij door.

inkomsten te verhogen. Door de groei van de vereniging stelt het bestuur een beperkte ledenstop voor. Disciplinaire maatregelen durft de ledenvergadering ook te nemen: een lid wordt (tijdelijk) geschorst. Dit gebeurt zonder tegenstemmen. Ook wordt er een duikverplichting gesteld van minimaal 10 duiken, waarvan er vijf in Nederland gemaakt moeten worden.

Enkele duikers op 19 september 1979 in zwembad De Peppel

SOS-groep, club- en jeugdduiken

De in het leven geroepen SOS-groep helpt zo nu en dan de brandweer, bijvoorbeeld bij een verdrinkingsgeval te Barneveld, bij het opduiken van gestolen spullen en het bergen van goederen uit een gezonken woonboot. Verder wordt er voor twee jaar, indien nodig, een rubber boot gehuurd voor clubduiken.

Tijdens de ledenvergadering van 15 december 1976 wordt het jeugdduiken nog steeds afgewezen.

Over het duiken als wedstrijdsport wordt heel verschillend gedacht. Uiteindelijk zijn de leden bij stemming tegen snelheidswedstrijden met perslucht, vóór snelheidswedstrijden met vinnen, tegen het meedoen als vereniging en vóór individuele deelname.

Ontwikkelingen

De redactie van het clubblad ontplooit activiteiten om de advertentie-

Vulstation

Aangezien iedereen een eigen fles heeft en de meeste leden toch regelmatig duiken, moet er vrij veel lucht gevuld worden. In het begin kon dit gratis bij de brandweer, maar al in 1974 wil de brandweer de flessen niet meer gratis vullen en komt er een goede afspraak over de prijs van deze dienstver-

lening.

In 1975 helpt de SOS-groep de brandweer, en bij wijze van waardering kan er weer gratis gevuld worden. In 1980 is het gratis vullen van flessen weer voorbij en wil de brandweer tussen de 10 en 15 gulden per fles ontvangen voor het vullen. Dit is de reden dat de vereniging er over nadenkt dit in eigen beheer te gaan doen.

In 1981 wordt er voor het eerst gedacht aan een eigen compressor, zodat de club het vullen zelf kan doen. Ook wordt bekeken of er binnen het zwembad plaats is voor zo'n apparaat, maar dan moet er een betonnen muur omheen komen. Dit kan helaas niet en men zoekt in 1982 een andere plek en zo komt de vereniging uit bij het zuiveringsschap. Op 5 december 1982 is daar de compressor gaan draaien.

In 1996 komt het zwembad in particuliere handen. Dit brengt weer met zich mee dat het vulhok verplaatst moet worden nabij de nieuwe locatie

van het zwembad. De kosten, zo'n 1.500 gulden, zijn voor rekening van de vereniging.

De komst van de compressor leidde tot de komst van de vulploeg. Deze mannen weten hoe de compressor werkt en vullen de flessen van de leden op gezette tijden.

NOB

Op de ledenvergadering van 27 oktober 1983 wordt ter sprake gebracht of de vereniging wel lid moet blijven bij de NOB? Deze starre organisatie kost geld en levert weinig op, is de mening die leeft binnen de vereniging. Uit de NOB treden levert echter een probleem op: de duikbrevetten zijn dan niet langer geldig. Het Franse CMAS heeft wel aangegeven geldige brevetten uit te kunnen uitgeven, maar uiteindelijk blijft 'De Heiduiikers' lid van de NOB, maar neemt niet meer klakkeloos alles van de bond over.

Activiteiten door de jaren heen

In de beginperiode van de vereniging trainen leden mee tijdens het 'personeelsuurtje' in de Peppel op zondagmiddag. Vanaf september 1973 is er een eigen trainingsuur van 8.30 uur tot 9.30 uur op zondagmorgen. Ondanks dit vroege tijdstip staan de meeste leden toch trouw aan de kant.

In maart 1973 treft de vereniging de eerste voorbereidingen voor het snorkelexamen. Er zijn twee theorie-avonden gepland en het praktijkexamen wordt in mei in buitenwater afgelegd.

In 1975 zijn er veel activiteiten georganiseerd, onder andere een duikcamp te Ouwerkerk, een lezing over dolfijnen, het oktoberweekeinde te

Wolphaartsdijk en een indoorwedstrijd in De Peppel.

1976 kent de volgende activiteiten: een Hemelvaartweekeinde in Ouwerkerk, een Bierduik in mei bij Valburg en het duikweekeinde in oktober te Wolphaartsdijk. Verder worden er enkele dia-avonden georganiseerd.

Vanaf 1977 heeft 'De Heiduiikers' een goede samenwerking met clubs uit Utrecht en omstreken. Er wordt een paar keer in regioverband opgetreden. Dit voornamelijk voor de twee- en driester-examens.

In 1978 wordt een geringere animo voor de trainingen gesignaleerd. De vereniging organiseert ook dat jaar weer diverse activiteiten: een dropping, de sinterklaasviering, tankduiken, de ijsduik, de duiknacht te Ede en het Hemelvaartweekeinde.

In de jaren hierna blijven de traditionele activiteiten op het programma staan.

Op het strand bij Slijk-Ewijk zijn inmiddels kleedkamers geplaatst, waardoor daar ook sinds 1988 gedoken kan worden. Tijdens een te snelle afdaling met te laat klaren raakt er helaas een lid gewond aan het trommelvlies. De SOS-groep blijkt niet meer verzekerd te zijn en moet per direct de activiteiten stoppen.

In 1991 is er naast de gebruikelijke evenementen ook een duikweek te Spanje, georganiseerd door duikvereniging Gelre-Sub uit Arnhem. Het wrakduikevenement wordt afgelast vanwege te harde wind.

Doordat er bij Slijk-Ewijk vanaf 1992 regelmatig gebaggerd wordt, gebeurt het duiken daar in vrij troebel water.

Naast de gebruikelijke evenementen, is 1994 het laatste jaar dat in de kantine bij Jaap van Vliet de oliebol-lenduik wordt gehouden. De eerste opleidingen zijn volgens het modulaire systeem van de NOB afgesloten.

In maart is er een cursus 'overleven op zee' in het Maritiem Centrum te Oostvoorne. Om vanuit de diepte onder water op te stijgen worden de tot dan toe bestaande regels aangepast: er is een verlaging van de stijgsnelheid van 18 naar 10 m/min.

In 1996 wordt voor de eerste keer een EHBDO-module georganiseerd. De oliebollenduik wordt door SBS6 gefilmd en op tv uitgezonden.

Naast de traditionele evenementen wordt in 1997 een afdaling van 9

kilometer in de Ourthe in België georganiseerd. Bij dit evenement zijn tien Heiduikers aanwezig. Met een duikpak aan en een snorkelmasker op gaat men in een auto-band de rivier af. Verder wordt er tijdens de Heideweek een duiktank aan de Molenstraat geplaatst.

De duiktank aan de Molenstraat

In 1998 eindigen de onderwaterhockeys op de eerste plaats in poule A. Het februarinummer van het clubblad geeft uitleg over de afdaling van de Ourthe. Naast de gebruikelijke evenementen wordt ook 'De nacht van Ede' georganiseerd.

Tot slot: ontwikkeling en groei van de vereniging

Bij de oprichting in 1972 telt de vereniging nog maar 20 leden maar in de jaren tot 1999 vindt er een gestage groei plaats tot 109 leden (zie onderstaande tabel)

	NOB	Niet-NOB	jeugdlid	Erelid	donateur
1990	78	8	1	3	-
1991	-	-	-	-	-
1992	88	7	4	4	-
1993	-	-	-	-	-
1994	89	4	2	3	-
1995	79	3	4	4	9
1996	89	3	4	4	2
1997	92	0	5	4	2
1998	105	0	-	-	0
1999	109	0	-	4	0

Opm. redactie:

Bovenstaand artikel is gebaseerd op de beschrijving bij de inventaris van het in het Edese Gemeentearchief opgenomen archief van de vereniging.

CONCORDIAMOLEN

E.J. van Laar

Enige tijd geleden organiseerde de leiding van het gemeentearchief een excursie voor de vrijwilligers naar de Concordiamolen in Ede. Alle deelnemers kregen ook het Historisch Cahier cadeau over de geschiedenis van de Concordiamolen, geschreven door Frans van Oort en Hans Kerstiens. (Dit cahier is ook toegezonden aan alle leden van de Vereniging Oud Ede.)

Bij het doorlezen van dit boekje ging mijn interesse vooral uit naar de geschiedenis van de molen en dan vooral die van de standaardmolen aan de Molenstraat, de *voorganger* van de Concordiamolen. Ik ben namelijk in het bezit van een copy van een notariële akte, opgemaakt door notaris Everhard Dirk van Meurs, waaruit blijkt dat mijn voorouders, Bor Evertsen van Laar en zijn echtgenote Dirkje van de Craats, in het bezit waren van een *windkoorn* molen in Ede. Uit kadastrale gegevens blijkt duidelijk dat het hier gaat over de voorganger van de Concordiamolen.

In het Cahier over de Concordiamolen worden de eigenaren van deze standaardmolen genoemd (bl.10-11). Na Jan Cornelissen van de Craats, gehuwd met Petertje van Welie, zou zoon Cornelis van de Craats de volgende molenaar zijn. Uit de akte die ik bezit blijkt dat op 26 september 1817, Bor Evertsen van Laar en Dirkje van de Craats deze molen aan Cornelis van de Craats hebben verkocht voor 8.000 gulden. In het historisch cahier ontbreekt volgens mij een schakel. In ieder geval wat de eigenaren betreft. Of zou Cornelis (de broer van Dirkje) als molenaar

daar gewerkt hebben, zonder de eigenaar te zijn?

*foto Dick
Kranen*

Het is mij (nog niet) bekend wanneer Bor en Dirkje in het bezit zijn gekomen van deze molen. Mogelijk bij hun huwelijk in 1813 maar dat is (nog) niet duidelijk. In de akte staat o.m. het volgende:

'Dewelke verklaarden te hebben verkogt, en alnu bij deze te cedeeren, en in eigendom te transporteeren aan Cornelis van de Craats, molenaarsknecht thans wonende te Bennekom een windkoorn molen met alle deszelfs toebehoren houten, ijzere, en touwe gereedschappen, niets daarvan uitgezonderd. Een huis daarbij staande met de hoff, schuuren en berg, slieten in dezelve liggende en de in de schuur liggende gezaagde stukken hout, voorts met alle verdere getimmer daarbij gehorende, staande en gelegen in den dorpe van Ede en op het kohier der gebouwde eigendommen bekend onder numero 84 welke gezamentlijk aan den comparanten lastgevers voornoemd in eigendom zijn gehorende en aangekomen uit den ouderlijken boedel van Dirkje van de Craats voormeld'.

Ook blijkt dat de molen met een hypotheek was belast. Deze werd door de nieuwe eigenaar overgenomen.

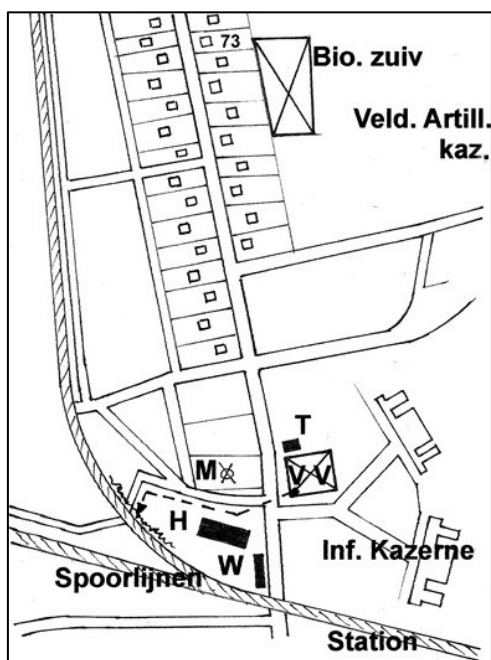
Al met al een mooie episode in mijn familiegeschiedenis.

EEN RATTENLEGER UIT 'ANDERE TIJDEN'

Gevonden door Kees van Lohuizen

Onderstaande brief uit 1934 van de directeur van gemeentewerken aan B&W geeft een tijdsbeeld. Enerzijds de overtuigende aanwijzing voor het bestaan van een ongezond aantal ratten en anderzijds het toch niet (mogen) nemen van concrete maatregelen zonder nader onderzoek door derden. Ook geeft de brief aan welke onhygiënische toestanden er nog heersten in die jaren.

Hieronder het kaartje van de omgeving van het geplaagde gebied. W= Welgelegen; H= Machinefabriek (Henneman); M= Molen; VV= Vloeierveld; Biol. Zuiv. = Biologische zuivering

Onder terugzending van het schrijven dd. 21 April l.l. van den heer C. Klinkhamer, wonende Stationsweg 73

te Ede, heb ik de eer U het volgende te berichten:

De gemeente veearts, Dr. Tap, bevestigt mij dat binnen korte tijd twee honden van bewoners van den Stationsweg te Ede zijn gestorven aan de ziekte van Weil. Hij neemt aan dat deze honden voornoemde ziekte kunnen hebben opgedaan door het drinken van besmet water of door het doodbijten van een rat die met deze ziekte was besmet. Volgens Dr. Tap houdt het feit verband met de aanwezigheid van ratten, welke slechts daar aanwezig zijn, waar water is.

Door de heer Klinkhamer wordt nu gewezen in de richting van de kazernes en wel het vloeierveld bij de Infanteriekazerne en de biologische reiniging met het bijbehorende vloeierveld der Artilleriekazerne.

Ten einde te constateren of in die omgeving ratten voorkomen heb ik een onderzoek ingesteld met het volgende resultaat.

De heer Schut, eigenaar van het hotel 'Terminus', gelegen naast het vloeierveld der Infanteriekazerne, deelt mij mede dat hij herhaaldelijk de aanwezigheid van ratten constateert. Hij nam mij mede naar het gebouwtje der schietvereniging achter het hotel en toonde mij de gangen der ratten die duiden op de aanwezigheid van een niet gering aantal.

In hotel 'Welgelegen', waar ik de eigenaar niet aantrof, deelde de knecht mij mede dat regelmatig de aanwezigheid van ratten werd geconstateerd, hoewel dit in den laatsten tijd minder was. Hij schreef de afwezigheid der ratten toe aan de aanwezigheid van een hond die een goede rattenwanger was.

Door de heer Den Ouden werd mij medegedeeld dat in de Edesche Machinefabriek zoo nu en dan ratten

werden aangetroffen, doch aangezien deze dieren daar niets te eten hadden, verwees hij mij naar den molenaar Altena, die er wel meer van zou weten.

Mevrouw Plasman, wonende op den hoek van den Noorder Parallelweg en Stationsweg tegenover het infanteriekazerneterrein, deelde mij mede dat door de in grooten getale aanwezige ratten zij soms bang was alleen thuis te zijn. Zij zaten onder de vloeren in de riolering, tot zelfs in de spouwmuren van de woning. Een vorige week had zij drie groote ratten in de garage zien loopen. Zij trachtte de ratten met rodent te vergifigen en vinde daarbij slechts tijdelijk baat daar na enige dagen rust, waarschijnlijk weer nieuwe dieren komen aanloopen.

Molenaar Altena deelt mij mede momenteel niet zooveel ratten te hebben, daar hij tientallen heeft vergiftigd. Bij hem werden jonge konijnen opgevreten. Exemplaren van geweldige afmeting werden door hem gevangen. Herhaaldelijk heeft hij des morgens vroeg op den Stationsweg in den overgang tusschen zijn terrein en dat van de infanteriekazerne, dood gereden ratten opgeraapt en begraven, hetgeen duidt op de aanwezigheid van ratten op het infanterieterrein.

De betrokkenen schrijven de aanwezigheid der ratten zonder uitzondering toe aan de aanwezigheid van het vloeiveld en open greppels op het infanterieterrein en aan de vervuilde sloot langs den spoorweg Ede-Nijkerk, tusschen Noorder Parallelweg en Op ten Noortlaan, waarin het water infanteriekazerne wordt geloosd.

Resumeerende kom ik tot de conclusie dat voornoemd vloeiveld en sloot een kweekplaats voor ratten is

en het niet is uitgesloten dat beide met de ziekte van Weil zijn besmet.

De Keetmolen aan de Stationsweg.
(foto GA Ede nr. CO 50106)

Voorts heb ik een onderzoek ingesteld in de omgeving van der biologische reiniging der Veldartilleriekazerne. De twee naast aangrenzende bewoners der militaire woningen deelen mij mede geen last van ratten te hebben.

Op den Stationsweg heb ik slechts twee aangrenzende bewoners thuis getroffen.

Door Mevr. de Wed. Moll werd mij medegedeeld dat regelmatig de aanwezigheid van ratten werd geconstateerd. De laatste rat was 3 weken geleden gevangen.

Door Mevr. Couweé werd mij medegedeeld dat zij van de aanwezigheid van ratten kennis droeg en zoo nu en dan één werd gevangen. Het laatst werd ongeveer 6 weken gelden een rat dood geslagen.

De terreinen van beide voornoemde dames grenzen aan die der biologische reiniging, zoodat ook hier ratten aanwezig zijn, al is het vermoedelijk niet in die ernstige mate als bij het infanteriekazerneterrein.

Het is niet uitgesloten dat het vloeiveld en de installatie der biologische reiniging bij de veldartilleriekazerne door ratten met de ziekte van Weil is geïnfecteerd en dat in de omgeving van beide terreinen wonende honden of door het drinken van water of door het doodbijten van een rat de ziekte van Weil hebben gekregen.

Ik stel U daarom voor, waar de aangrenzende eigenaren alles doen om de ratten te verdelgen, hetzij door het zetten van vallen en klemmen of

het uitleggen van vergif, een afdoende bestrijding van de aanwezigheid eerst kan plaats hebben, wanneer bij de Infanteriekazerne het vloeiveld en de greppels met vuil water, alsmede de opensloot bij de spoorweg Ede-Nijkerk, waarop het vuile water der infanteriekazerne wordt geloosd, zullen verdwenen zijn.

In ieder geval lijkt het gewenst dat een onderzoek wordt ingesteld of het water van dit terrein en ook die der biologische reiniging bij de veldartilleriekazerne zijn besmet met de ziekte.

Ik stel u voor den Minister van Defensie van vorenstaande op de hoogte te brengen en hem te verzoeken het vorenbedoelde onderzoek in het belang der burger- zoowel als der kazernebevolking te willen instellen.

De Directeur,

w.g. A. Weener.

Opmerking: De Infanteriekazernes zijn in 1938 op de riolering aangesloten waardoor die vloeivelden, de open greppels en de ratten daar verdwenen.

Bron: GA-Ede, Archief Gem. Werken nr. 029- jaar 1934

BOSCHBRAND TE EDE

Vermoedelijk door achteloosheid van rooker.

Gisterenavond om acht uur brak brand uit in het Edensche bosch, dat eigendom is van graaf Bentinck.

De brand woedde op 500 meter afstand van het hotel "De Driehsprong."

De krachtige noord-oostenwind deed aanvankelijk het ergste vreezen, doch door snel ingrijpen van de bosch brandweer van Ede, die geassisteerd werd door burgers uit den omtrek, kon de brand beperkt worden tot enige honderden vierkante meter vliegdennen, welke in vlammen opgingen.

De vermoedelijke oorzaak van den brandt is het achteloos wegwerpen van een brandende sigaret.

[Nieuwe Tilburgsche Courant van 9 juni 1939]

Ede, 12 juli

Vee De afgelopen week was de aanvoer van Varkens voor de stoomslachterij alhier redelijk. De prijzen van vette Varkens worden hoger. Men besteedt voor vette Varkens 44 à 48 cts. Varkens voor Engeland en voor de stoomslachterij 38 à 42 cts. Vette Kalven 38 à 42 cents per K.G. Vette Schapen f 17 à f 22 per stuk.

Schors Het gewas van 1889 geldt f 36 à f 40 per voer of f 3 à f 3,35 per H.L. Bosjes hout f 6,50 à 7,50 per vim (104 bos). Ofschoon de voorraad Schelhout nog groot is, zijn de laatste weken toch een aantal flinke partijen opgeruimd.

Bijen. De markten onder deze gemeente zijn in vollen gang. Oude stokken gelden f 2,90 à f 3,25, jonge stokken f 2,50 à f 3. **Was** geldt f 122 à f 124 per 100 K.G.

[De Tijd van 15 juli 1889]

DE ANTONIUSSCHOOL, EEN VERDWENEN SCHOOL

Frans van Oort en Paul Standaard

Inleiding

Rond 1900 was Ede nog een rustig dorp op de Veluwe met ongeveer 10.000 inwoners. Van hen waren er ongeveer 100 rooms-katholiek. Ze kerkten meestal in Veenendaal/Renswoude, Wageningen of Barneveld. De katholieke kerk van Veenendaal/Renswoude stond aan de Nieuweweg Noord. Daartegenover lag de katholieke begraafplaats, toen op het grondgebied van de gemeente Ede. Door gemeentegrens wijzigingen kwam het kerkhof later binnen de gemeente Veenendaal te liggen.

In de situatie van de katholieken in Ede kwam rigoureus verandering, toen in 1906 diverse kazernes werden gebouwd. Met de komst van de regimenten kwamen er veel militairen van katholieke huize uit Brabant en Limburg naar Ede. Iedere zondag droeg een kapelaan uit Arnhem de mis op in de kantine van de infanteriekazerne aan de Stationsweg.

In 1913 werd kapelaan F.A.R. Padberg door het bisdom Utrecht aangesteld met de opdracht in Ede een parochie te stichten en een kerk te bouwen.

De kapelaan liet er geen gras over groeien en al in 1914 kon een houten noodkerk in gebruik worden genomen. Daarna, toen er voldoende financiën waren gevonden, werd begonnen met de bouw van de katholieke kerk aan de Stationsweg. Deze werd officieel in gebruik genomen op 13 juni 1921, de dag van het feest van de H. Antonius van Padua.

Ook door de bouw en de voltooiing van de Enka-fabriek nam het aantal parochianen snel toe.

In de parochie hoorde natuurlijk ook een katholieke school. Padberg, een

echte bouwpastoor, werkte intensief samen met het schoolbestuur, dat al vanaf 1919 bezig was om dit voor elkaar te krijgen. Het gelukte eindelijk in 1923 en op 1 september van dat jaar werd de St. Antoniuschool geopend met bij de start 150 leerlingen.

De school in de periode 1940-1945

De oorlog was voor de parochie een rampperiode. Dat begon al in 1942 met de vordering van het RK militaire tehuis aan de Stationsweg. De bezittingen werden in beslag genomen en het gebouw werd kringhuis van de NSB. Een soortgelijk lot onderging in 1943 de naastgelegen Barbarastichting, waar de SS in trok. De zusters (van de congregatie van de Heilige Josef, uit Amersfoort) vonden onderdak in een villa aan de Grotestraat en de kleuterschool aan de Padberglaan.

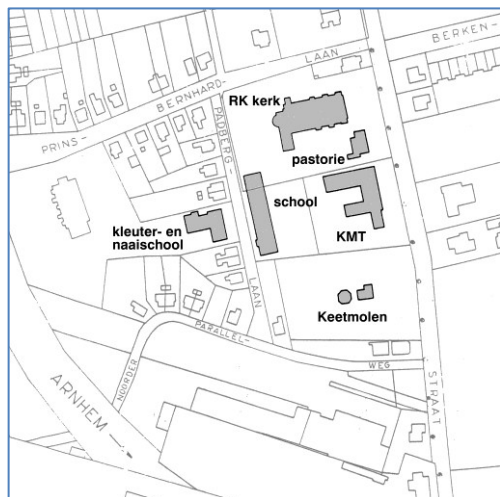
Ook in 1943 werd de lagere school gevorderd. Hierdoor werden de klassen over geheel Ede verspreid. Zo werd er les gegeven in een christelijke school aan de Anton Mauvestraat, in de openbare school aan de Kerkweg, in café Borst aan de Parkweg en in het badhuis aan de Ericalaan.

Maar de grootste klap kwam op 17 september 1944, toen bij een geallieerd bombardement alles in één keer werd platgegooid. Alles wat in 30 jaar door katholiek Ede was opgebouwd, was in één klap verdwenen.

De wederopbouw

Het onderwijs kwam na de bevrijding, in de maand juni 1945, weer op gang en er werd les gegeven op de hierboven aangegeven locaties. In 1947 werden door het schoolbestuur

nieuwe bouwplannen ingediend voor een school met 6 lokalen. Dit plan werd in principe goedgekeurd, maar een definitieve beslissing kwam er niet.

Uitsnede uit de kadastrale kaart, zonder nummers, anno 1960, waar de Antoniuschool staat aangegeven (bewerking door R. van der Schans)

De Padberglaan met rechts de St. Antoniuschool en links de kleuter- en naaischool van de zusters van St. Barbara. (Opname ca. 1955 uit archief van de Vereniging Oud Ede)

Vandaar dat het schoolbestuur in december 1948 aan de bel trok bij de gemeenteraad van Ede met de vraag hoe ver het met de bouwvergunning stond, omdat andere door oorlogsschade in onbruik geraakte scholen wel het fiat hadden ontvangen. Daarnaast werd verzocht de geplande school te mogen uitbreiden met een zevende lokaal. Omdat de nieuwe school nog niet gebouwd was, werd voorgesteld het jeugdgebouw als zevende klas in te richten. Hiermee ging de Raad akkoord.

De vergunningverlening was echter een trieste zaak, want er had al in 1948 gebouwd mogen worden. De schuldige moest gezocht worden in het circuit buiten de gemeente Ede. Maar iedereen waste zijn handen in onschuld.

In 1949 kwam dan toch de St. Antoniuschool tot stand. Het was een semipermanent gebouw van de architect J.M. Hardeveld uit Amsterdam.

De school heeft 25 jaar gefunctioneerd, maar moest toch, wegens gebrek aan leerlingen, in 1974 de poort sluiten. Vanaf dat moment werd de school verhuurd aan de Stichting ter bevordering van Gereformeerd Sociaal Pedagogisch Onderwijs. Deze stichting heeft in ieder geval tot 1984 gebruik gemaakt van deze faciliteiten.

Misdienaars.

Eind jaren 50 kwam de pastoor of de kapelaan van de Antoniusparochie door de tuin van de pastorie naar het poortje tussen de pastorie en de speelplaats van de Antoniuschool. Daar bleef hij staan tot hij een van de kinderen herkende die ook misdienaar was en sprak vervolgens af hoeveel misdienaars hij nodig had voor de komende rouw- of trouwmis in de kerk. Degene, die aangesproken was, zocht, meestal tijdens het speelkwartier, het bepaalde aantal misdienaars uit. Aan één van de andere kinderen

werd vervolgens gevraagd dit door te geven aan de meester. Via het poortje en de tuin verdwenen de uitverkoren misdienaars naar de sacristie en begonnen de voorbereidingen te treffen voor de desbetreffende mis. Veel van de meest ervaren misdienaars hebben de vijfde en zesde klas van de lagere school slechts ten dele meegemaakt, omdat zij 's ochtends vaak afwezig waren. Indien de koster met vakantie was, moesten deze misdienaars ook vaak de koster vervangen in de kerk en waren zij van 7:00 uur tot minimaal 9:30 uur in de kerk, als er tenminste die ochtend geen rouw- of trouwmis was.

Processies

In Ede was het in die tijd verboden om op de openbare weg een processie te houden. Als de RK-kerk toch een processie wilde houden, werd het terrein achter de kerk aan de Padberglaan, waar later het eerste noodgebouw van de RK (M)ULO is geopend, en de aansluitende speelplaats van de Antoniuschool gebruikt.

Daarvoor werd met slingers en bloemen een parcours uitgezet van de kerk over het terrein en de speelplaats naar een podium op de speelplaats.

Alleen bij begrafenissen was het toegestaan om in processie buiten het eigen terrein te treden. Men liep dan van de kerk naar de RK begraafplaats.

Een misdienaar ging met een kruis voor de begrafenisstoet uit, gevolgd door een aantal misdienaars en de pastoor of de kapelaan.

Op de terugweg moest het kruis naar de grond gebogen zijn. De begrafenisstoet bestond uit de auto met het stoffelijk overschot en de familie en genodigden, later uit meerdere volgauto's. Het probleem was altijd het parkeren bij de begraafplaats. Daarom werd verzocht om zoveel mogelijk lopend mee te gaan in de processie.

De misdienaars, allen leerlingen van de Antoniuschool, waren dus bij de mis aanwezig en gingen dan ook nog mee naar de begraafplaats. Vaak kostte dat bijna een hele ochtend.

Bronnen

- Kadastrale ondergrond Ede (eigen archief, geschonken aan Gem. Archief)
- Krantenartikel Edese Post 7 dec. 2007
- Woningcartotheek. De Woningcartotheek gaat open op de straatnaam, in dit geval de Padberglaan. Daar vindt men veelal de adviezen van Gemeentewerken en Brandweer en verder geeft het aan wanneer de bouw een aanvang nam. Het nummer hiervan is map art. 6052/6053 met bouwtek. 8/1949, 519/1959, 684/1961. Met die gegevens kun men zoeken in het kerkarchief (vooral datum)
- Adviezen Dienst Gemeentewerken en Brandweer
- Verslag B. en W. nr. 515 d.d. 16 dec. 1948
- Kerkarchief (Katholieke Kerk)
- P.C. Simons, 60 jaar Anthoniusparochie, herkomst onbekend

NOGMAALS: DE GASFABRIEK IN EDE

Arend Bulder

In De Zandloper 2011-1 las ik het artikel Hoe het Minckelers' uitvinding verging in Ede. Hierin wordt o.a. verteld dat Ede per 15 oktober 1959 officieel overging op aardgas en dat de oude (munt)gasmeters allemaal vervangen werden.

Bij het lezen ervan kwam een jeugderinnering naar boven. Als 16-17-jarige heb ik tijdens schoolvakanties gewerkt op een Ede's bedrijf dat landelijk oude gasmeters opkocht om die te slopen. Het fabriekje was eigendom van de Gebroeders Hanstede en stond oostelijk van de Bunschooterweg aan het Kleefse- of Kreelsepad, aan de rand van de akkers die daar toen nog lagen. Zelf woonde ik toen op de Buitenzorglaan, net als één van de gebroeders Hanstede.

Als de gasmeters uitgeladen waren, moesten wij met een kleine vuistbijl eerst het uitstekende deel eraf slaan waarin ooit de muntjes gestopt werden. Op dit onderdeel zat veel zink wat zich, naar ik mij herinner, absoluut niet vermengen mocht met tin. Dat losslaan was altijd een grote verrassing: wat zou er nog inzitten? Behalve de originele gasmunten, kwam ook een keur aan andere muntstukjes tevoorschijn die kennelijk genoeg 'zwaarte' hadden om de meter in gang te zetten. Ik ontdekte dat meer plaatsen/gemeenten in Nederland hun eigen gasmunten hadden: ronde metalen schijfjes waarin de naam van de gemeente was gestanst, vaak een gat in het midden. De gevonden munten mocht ik houden en nam ze dus als curiosa mee naar huis. He-

laas is deze verzameling in de loop der jaren verloren gegaan.

Was het muntenbakje eraf gehaald, dan werden de meters door de gebroeders vakkundig in een gigantisch grote ronde metalen trommel gestapeld. Deze leek met zijn geperforeerde, plaatstalen mantel op een reusachtige wasmachine. Eenmaal ge-

vuld, werd de enorme stalen deur er voor gedraaid en met klemmen zorgvuldig afgesloten. Aan de buitenkant van de trommel was een stelsel van buizen met gaatjes gemonteerd waar gas door stroomde. Wanneer het gas werd aangestoken, begon de trommel te draaien. Meestal gebeurde dit aan het einde van de dag en bleef het reuzenrad een groot deel van de avond en de nacht roteren. Door de hitte smolt het tin waardoor alle meters in stukken uiteen vielen. Het vloeibare tin werd in een grote bak onder de trommel opgevangen. Ik begreep dat dit van alle vrijkomende metalen bij verkoop het meeste opleverde en daarom zo zuiver mogelijk moest blijven.

De volgende ochtend was het geheel zover afgekoeld dat de deur open kon. Vervolgens werd de inhoud op een lopende band gestort en moest ik eerst met een grote elektromagneet de ijzerdelen eruit vissen en die in grote metalen vaten droppen. Daarna werden met de hand de koper- en messingdelen gescheiden, en wat overbleef ging als restafval de deur

uit. Of al dit werk veel opleverde, weet ik niet.

Of een dergelijk bedrijf voor het huidige ARBO-examen geslaagd zou zijn, waag ik te betwijfelen. Als ik thuis kwam van het werk moest ik me meteen wassen en schone kleren aandoen, want er kleefde een zeer pregnante gas-, olie- en metaallucht aan mij. Wat ik met dit werk verdiende, ben ik vergeten - veel zal het zeker niet geweest zijn.

Tot slot herinner ik me nog een incident tijdens een middagpauze in de 'kantine'. De Gebroeders Hanstede waren overtuigde katholieken en luisterden tussen de middag stevast naar een stichtelijk KRO-programma. Toen een vriend van mij, ook een vakantiehulpje, als ras-calvinist daar een licht-spottende opmerking over maakte, werd hem gesommeerd ogenblikkelijk te vertrekken en niet meer terug te komen...

Vrijwilligers voor de bibliotheek gezocht

Op dit moment is de bibliotheek van de Vereniging Oud Ede (VOE) nog gehuisvest in het Historisch Museum Ede. Tussen nu en 2015 zal voor het museum een andere huisvesting gezocht moeten worden, dus ook voor onze boeken. Het gemeentearchief heeft ons ruimte aangeboden voor onze bibliotheek en daar is het bestuur van de VOE op ingegaan. Binnen niet al te lange tijd zal ons boekenbezit naar het gemeentearchief verhuizen, maar het blijven wel **onze** boeken.

Mevrouw Groen, die zich meer dan 20 jaar voor onze bibliotheek heeft ingezet, gaat niet mee naar het gemeentearchief.

Het bestuur zoekt daarom vrijwilligers (m/v) die in het gemeentearchief de boeken willen gaan beheren.

De registratie van al onze boeken en de zogeheten hangmappen zijn gedigitaliseerd. De vrijwilligers kunnen de gewenste informatie in de computer opzoeken en het boek of andersoortige informatie, waarnaar de 'klant' heeft gevraagd, kan vervolgens aan de aanvrager ter hand worden gesteld.

Het zou prettig zijn als u zich minstens voor één dagdeel per maand beschikbaar wilt stellen. Onderling overleg over de inroosting van de dagdelen is altijd mogelijk.

Nadere inlichtingen bij de voorzitter van de VOE, Hans van Bemmelen, telefoon 637754 of e-mail: j.bemmelen1@upcmail.nl

ACHTERDOELEN: EEN VELDNAAM EN DE VERKLARING ER VAN

Jan Kijlstra

De naam Achterdoelen bestond als veldnaam al, voordat er een verklaring voor die naam was gegeven. Een dergelijke verklaring was vroeger ook niet nodig, omdat men wist wat bedoeld werd, wat de betekenis van een veldnaam was.

Later wist men dat niet meer en ging men op zoek. Kennis gaat nu eenmaal gemakkelijk verloren.

De eerste die met een mogelijke verklaring kwam was, voor zover bekend, P. Sibbles, een boekhandelaar en enthousiast amateurhistoricus (en mede oprichter van de VOE!) met bijzondere belangstelling voor het

oude Ede, bovendien gezegend met een vlotte pen. Helaas is zijn archief spoorloos verdwenen.

In twee artikelen in de *Edesche Courant* van resp. 21 en 31 december 1949 verklaart hij de naam als volgt: 'Achterdoelen. Dat is geen straatnaam. Het is een plaatsaanduiding: Achter de Doelen. Zo werd het land daar genoemd toen de Doelen nog in volle fleur was.'

Sibbles komt tot de conclusie dat op het terrein tussen Grotestraat en dat 'land achter de Doelen' een oefenterrein van een schutterij gelegen moet hebben, de Doelen. Want, zo schrijft hij in de *Edesche Courant*: '*Overal waar schutterijen bestonden en dus een 'Doelen' moest zijn vond men deze evenwijdig aan, en op slechts korte afstand, van de Dorpsstraat.*' Helaas geeft Sibbles geen bronnen, en zoals gezegd: zijn archief is er niet meer. Maar Sibbles gaat dus uit van een *doelen*, een schietbaan voor de schutterij, tussen Grotestraat en de akkers, 'het land achter de doelen'. Hij noemt geen bronnen voor het bestaan van die doelen en/of schutterij, en die bronnen zijn ook later niet gevonden.

Het oude zandpad tussen de Achterdoelen en de percelen aan de Grotestraat, ca. 1958. Foto GA 13327

In het boek *Geschiedenis van Ede* wordt over de destijds ook in de Edese kerk gevestigde vicariën gesproken.

Oorspronkelijk was de vicarie in de Middeleeuwen een afgezonderd vermogen waarvan de opbrengst bestemd was voor het levensonderhoud van een priester. Deze moest daarvoor aan een bepaald altaar een of meer heilige missen opdragen, in gebeden bepaalde personen gedenken en eventueel nog andere, in de stichtingsbrief opgedragen, taken uitvoeren. Over de St. Barbara vica-

rie wordt gezegd: *'Eén van deze vicariën was de St. Barbara vicarie, die genoemd werd een gilde.'* Gildes en vicariën worden vaak door elkaar gehaald. En aan veel vicariën was een gilde verbonden. Die gildes waren veelal genootschappen met een sociale signatuur. Maar het waren geen schuttersgilden, die hadden een militaire signatuur. Een vicarie had ook geen gewapende bescherming door schutters nodig, laat staan een schietbaan of doelen. Vicarieën, verbonden aan Rooms-Katholieke kerken, zijn na de Reformatie uit Ede verdwenen, inclusief de mogelijk aan die vicariën verbonden gildes, als die er al waren.

Weg over de Achterdoelen, ca 1996
(foto GA 18913)

Sibbles heeft zich bezondigd aan wat in het Duits zo fraai *hineininterpretieren* wordt genoemd. De psychologie spreekt van *confabuleren*: een verklaring construeren die het meest van pas komt. Dat is een valkuil voor iedereen, niet alleen voor amateurhistorici: politici hebben dat tot een kunst verheven. Als er geen bronnen zijn, moet je voorzichtig zijn met conclusies. En zeker geen vicarie aan een schutterij vastknopen.

Rond 1951 wilde de gemeente Ede, mede omdat er op het terrein Achterdoelen en omgeving gebouwd werd (Marnix College), overgaan tot naamgeving van de aan te leggen straten. Eén van de adviezen kwam van de ELBO, de voorloper van de VVV. Men

bezat een vooruitziende blik, toen men over de Achterdoelen schreef: '[...] Achterdoelen, dat voor de naaste toekomst als het tweede Ede's centrum wordt aangeduid'. Ervan uitgaande dat onder 'centrum' bedoeld wordt de winkelstraten Maandereind-Grotestraat, is hun visie wel aardig uitgekomen.

Gemachtigd door de raad besloten B&W de op het terrein Achterdoelen aan te leggen straten de namen Doelenstraat en Gildestraat te geven.

Het zandweggetje langs de achterkant van de winkels aan de Grotestraat, in de volksmond 'Achterom' geheten, kreeg pas in 1959 bij raadsbesluit de naam Achterdoelen. Omschreven als 'lopende van Arnhemseweg naar Grotestraat'. Een opmerkelijke omschrijving. Want dat weggetje liep wél vanaf de Arnhemseweg, maar eindigde zeker niet bij de Grotestraat, maar bij de Paasbergerweg.

Niet alleen de vroede vaders, gehoord de deskundigen, hebben Sibbles gevolgd in zijn verklaring voor de naam Achterdoelen, met de daarbij behorende Doelen. Al wordt wel opgemerkt dat Sibbles zijn zienswijze niet kan staven met bronnen. Ook Ossenkoppele heeft die door Sibbles geïntroduceerde naam 'Doelen' als veldnaam in zijn verzameling opgenomen, en zo is hij ook te vinden in de Veldnamenatlas. Ook tal van auteurs hebben Sibbles steeds geciteerd als zijnde juist. Ten onrechte, zoals we zullen zien.

Maar als er dan geen schuttersgilde in Ede is geweest, en die Doelen er nooit geweest zijn, waar komt dan de naam Achterdoelen vandaan? Wel, Sibbles geeft het antwoord al: 'Het is een plaatsaanduiding: *Achter de Doelen.*' Dat klopt! De volgende vraag moet dan luiden: wat waren dan die doelen? Daar gaan Sibbles, en met hem zijn navolgers, de mist in.

Doel is een nog steeds gebruikt woord. Maar het had vroeger ook de, inmiddels in onbruik geraakte, betekenis van perceelgrens, erfafscheiding. In de meest simpele vorm: een plag werd uitgestoken en direct eraan op het land gelegd.

Doelenstraat, het vroegere zandpad. Links de panden aan de Grotestraat. ca 1996 (foto GA 18920)

Meerdere doelen naast elkaar vormden een lijn. Een ondiep greppeltje. Denk maar aan het nog wel gebruikte *doellijn*. Toen de Grotestraat meer en meer bebouwd werd, werd de grond voor die bebouwing door de eigenaren van de akkers op de eng verkocht aan de bouwers. En om de erfafscheiding tussen bouwgrond en akkers, dus tussen de verschillende eigenaren, aan te geven werden doelen ge-

bruikt. Dat die achter grenzen van de bouwterreinen in elkaars verlengde kwamen te liggen was een logische zaak. Langs die doelen, op de grens van de resterende eng, ontstond later als vanzelf een veldweg, een *achterom*. Zo werd dat veldweggetje dan ook genoemd. (Vroeger kon je na zessen, als de winkels gesloten waren, meestal toch nog wel wat kopen, stiekem, want de wet verbood het. Je ging dan 'even achterom').

Vanaf de Grotestraat gezien had je dus de situatie: bouwterrein, erfafscheiding (doelen) en het land daarachter. Dat land was dus letterlijk 'gelegen achter de Doelen'. Later als veldnaam gebruikt om dat stuk akkerland aan te duiden: de Achterdoelen. Niks schutterij, of schietbaan. Gewoon de letterlijke betekenis, die duidelijk wordt als je die vergeten betekenis van het woord *doel* herkent in de veldnaam.

Overigens is er wél, kortstondig, dat wel (1830-1834) een schutterij in Ede geweest. Maar toen was de Grotestraat al te veel bebouwd om daar nog een schietbaan aan te kunnen leggen.

Het terrein Achterdoelen is inmiddels volledig volgebouwd. Het straatje *Achterdoelen* bestaat nog steeds, maar is als gevolg van ongelukkige stedenbouwkundige ontwikkelingen verworpen tot een achterafstraatje dat, ondanks vele pogingen en investeringen, maar niet aantrekkelijk wil worden.

Bronnen:

- Vereniging Oud Ede: Geschiedenis van Ede (1933)
- L.C. Schreuders: Rond de grijze toren, 1000 jaren geschiedenis uit de boeken van de buurt Ede-Veldhuizen - (1958)
- Antonie Marinus Pleyte: De rechtstoestand der Marken (1879)
- Gemeentearchief Ede (Edesche Courant dec. 1949, verzameling raadsstukken 1951 & 1959)
- Woordenboek Nederlandse Taal (www.wnt.nl)

SLIPJACHT DER KON. NED. JACHTVEREENIGING TE EDE

Gevonden door D. Kranen

'Zoo langzamerhand heeft de Kon. Nederlandsche Jachtvereniging een keurkorps gevormd van vertegenwoordigers, die in iedere plaats de belangen der Vereeniging op uitstekende wijze behartigen. Onder deze vertegenwoordigers mag één wel eens speciaal genoemd worden en dat is de 1e luitenant der veld-artillerie J. Barendregt. die het district Ede onder zijn hoede heeft en er in geslaagd is hier een krachtig centrum der ruitersport te stichten. Want het is waarlijk voor een zeer groot deel te danken aan het werk van dezen energieken officier, dat de meeste officieren aldaar regelmatig in het jachtveld te vinden zijn. Het is luit. Barendregt geweest, die de jacht van

nigde een veld van ongeveer 40 ruiters. Behalve de Edesche officieren waren meerdere ruiters uit andere garnizoenen over gekomen. Wij merkten o.a. op uit het garnizoen Ede de majoors De Wit en Haitsma Mulier en uit andere plaatsen mr. A. baron van Heeckeren van Kell, oud-burgemeester van Ede, en kapitein van Apeldoorn, ct. der school voor reserve-officieren der vesting-artillerie. Onder leiding van majoor Warnsinck namen ook de officieren in opleiding voor den modernen vijfkamp van de Oly[m]pische Spelen deel. De meute werd geleid door den jagermeester jhr. Y. D. Quarles van Ufford, bijgestaan door den hulpjagermeester jhr. H. Radermacher Schorer en Tom Champion. Het is nu eenmaal een traditie, dat te Ede de

23

Dinsdag 7 Januari j.l. in elkaar heeft gezet. De omstreken van Ede zijn gelukkig zeer geschikt voor het jachtrijden. Men kan er alles vinden wat men noodig heeft. De meet¹ veree-

scnt² steeds goed is. En waarlijk, ook bij deze jacht bleek, dat de honden zeker van hun spoor waren en het hun mogelijk was, een snelheid te ontwikkelen, die de stoutste verwachtingen overtrof.

Vooraf kwam dit tot uiting, toen in den 2den run de honden midden in een boschperceel van richting veranderden en zich plotseling op den rechtervleugel bevonden van de ruiters, die de honden niet konden zien. Alleen op het geluid jagende

¹ Terrein waar de ruiters zich presenteren en vanwaar ook de start plaats heft.

² geurspoor

moesten de ruiters de honden terugvinden, die door verschillende boschperceelen hun weg gevonden hadden en in Oostelijke richting voortsnelen. Het is voorzeker een mooi moment geweest voor den hulpjagermeester, jhr. Rademacher Schorer, om de beweging der honden volkomen te begrijpen en bij hen te kunnen blijven. In den run die volgde, werden zeer zware eischen aan de paarden gesteld, en het pleit wel voor de geoefendheid van het Edesche paardenmateriaal, dat de meesten het eindpunt van dezen schitterenden run konden bereiken. Het was een demonstratie van hetgeen de jachtsport — zelfs op terrein zonder hindernissen — kan bieden.

Het is moeilijk na te gaan, hoe het parcours precies liep. Van de meet af, den bekenden 3-sprong ten Noorden van Ede, is eerst naar het Westen en vervolgens met een groote boog Noordelijk van Ede omgereden naar den straat, weg Ede—Arnhem, waar onder groote belangstelling de kill³ plaats vond. In den laatsten run kwamen de ruiters, die op den linkervleugel reden, plotseling voor eenige loopgraven, die gelukkig geen bezwaar opleverden. De diep ingegraven geulen werden door alle paarden goed gesprongen. Het is een jacht geweest, waar alle deelnemers met het meeste genoegen aan terug zullen denken. De rit werd besloten met een tea, aangeboden door de officieren der veld-artillerie van het garnizoen Ede, waar men nog geruimen tijd gezellig tezamen bleef om de gebeurtenissen van de jacht te bespreken.'

Aldus Het Vaderland van 18-1-1928, Avondblad C.

³ De 'kill' is een beloning voor de honden voor het goede werk dat ze hebben geleverd en als dank voor het plezier dat de jagers hebben gehad aan de 'jacht'. Tijdens deze 'kill' wordt een koepens verorberd door de deelnemende honden.

De tentoonstelling **De postbode vertelt** is vanwege de enorme belangstelling, van met name groepen, verlengd tot 12 februari 2012. De tentoonstelling is ook enigszins aangepast. Zo is er nu een documentaire film te zien die de loop van een Ansichtkaart laat zien van afzender naar ontvanger en is er een mini-expo toegevoegd **Ode aan de postbode**, een interessant kunstproject waarbij dagelijks kunstkaarten werden gestuurd aan postbodes aan wie dan gevraagd werd de kunstkaarten van commentaar te voorzien en ze terug te sturen.

Tot 20 november is nog de foto-expositie **Diva's in paleizen van glas en staal** te zien. De kunstgroep het Wilde Oog heeft drie in klederdracht gehulde dames gefotografeerd op stations in heel Nederland, waaronder ook Ede Centrum. Verrassend hoe op deze wijze moderne kunst in contact komt met folklore en historie. Op 10 december viert Connexxion feest vanwege het vijfjarig jubileum van de exploitatie van het spoortraject tussen Ede en Amersfoort. Het Historisch Museum Ede doet ook mee en zal in decembermaand en januari een tentoonstelling inrichten over de Valleilijn.

**Het Historisch Museum Ede (Museumplein 7, 6711 NA Ede) is open 's middags van 13:30 tot 17:00 uur, op zondag van 13:30 tot 16:00 uur (maandags gesloten).
Telefoon 0318 - 619554;
e-mail
info@historischmuseumedede.nl;
website
www.historischmuseumedede.nl.**

Stenenregens en volksgericht

Lily Verschuur

De grote villa *De Stompekamp* aan de Amsterdamse weg, inmiddels al lang geleden vervangen door een ander pand, werd omstreeks 1890 bewoond door de familie Knuttel. Het was een deftig huis met een grote bloemenkas en met een koetshuis.

De villabewoners sympathiseerden met het juist in Ede neergestreken *Leger des Heils* en hadden toestemming gegeven voor legerbijeenkomsten in dat koetshuis.

Dat ging naar de mening van verscheidene Edenaren veel te ver. Alleen al het zien van de heilssoldaten werkte als een rode lap op een stier. Nota bene tijdens een vergadering van het pas opgerichte ziekenfonds *Helpt Elkander* werd afgesproken het 'wespennest in het koetshuis voorgoed uit te roken', zoals het werd genoemd. Een kwestie van hete hoofden en koude harten!

Ede, Gemeentearchief Darnveld

De volgende avond was het al raak. Een grote tierende menigte verzamelde zich bij De Stompekamp. De straatlantarens sneuvelden al eerste, zodat het pikdonker werd. Met verende krachten werd het hek rond de

tuin omver getrokken. Langs de straat lagen grote stapels stenen klaar voor vernieuwing van het wegdek. Die suisden weldra door de lucht. Zelfs vrouwen hielpen mee; ze droegen de stenen aan in hun schorten.

De bloemenkas met zijn mooie gekleurde ruiten, de ramen van het grote huis en natuurlijk vooral het koetshuis moesten het ontgelden. De paar bezoekers daar wisten niet hoe vlug ze weg moesten komen.

Rijksveldwachter Modderkolk probeerde in zijn eentje het oproer te bedwingen door een schot in de lucht met zijn dienstpistool. Maar dat wakkerde de woede van de aanvallers alleen nog maar aan.

De politiemann kwam in het tumult ten val en liep een gebroken been op. Hij werd door een man die bij de familie Knuttel in dienst was, onder een regen van stenen en met gevaar voor eigen leven naar binnen gedragen.

Burgemeester Van Borssele verscheen te paard op het strijdtoneel en slaagde erin de menigte enigszins tot bedaren te brengen en in ieder geval te verspreiden.

Een afdeling militairen uit Arnhem werd te hulp geroepen en in Ede ingekwartierd; het zou immers nog zestien jaar duren voor Ede zelf een garnizoensplaats werd. Verder gebeurde er niets meer.

Er werd proces-verbaal opgemaakt, maar nooit werd officieel duidelijk wie er bij de onlusten betrokken waren geweest. Niemand wit iets, niemand had iets gezien. Zo ging dat als van ouds in Ede.

En zo ging het ook weer toen, maar een paar jaar later (1895), dorpsbe-

woners met stenen een grote tent van het rondreizende theatergezelschap **Blanus**¹, op een stuk grond op de hoek van de Bospoort en de Kreelseweg, totaal vernielden. Het mag een wonder heten dat er die maandagavond geen gewonden van betekenis bij zijn gevallen, want de tent zat goed vol, ook met bezoekers uit omliggende plaatsen.

Er was de zaterdag tevoren veel reclame voor de voorstelling gemaakt, er zou een *bijbels* stuk² worden opgevoerd, met als onderwerp de geschiedenis van de kerstnacht.

Het verhaal gaat dat de Edese predikant J.A. van Boven³ (zie hiernaast) de zondag erna zijn gemeenteleden vanaf de kerk van de Oude Kerk

ernstig waarschuwde niet naar de tent te gaan, omdat - zo vreesde hij - met het heilige zou worden gespot.

Het toneelgezelschap nam onmiddellijk wraak voor die tegenwerking door op maandagmorgen met muziekinstrumenten voor de pastorie te verschijnen en daar een half uur lang straatdeuntjes te spelen.

In het dorp werd daar schande van gesproken, maar de maat was bij veel Edenaars pas echt vol, toen ds. Van Boven die middag een ernstig zieke in Ede-Noord bezocht en op de heen- en terugtocht de theatertent moest passeren. Leden van het gezelschap zagen hem en stortten een regen van

vloeken en scheldwoorden over hem uit.

Die beledigingen, juist rond zo'n ziekenbezoek, maakten dat een groep dorpingen het voor de predikant opnam. Om verzekerd te zijn van voldoende medewerkers en publiek, werd een list bedacht.

Toen het donker was, werd een stapel dennentakken in brand gestoken. 'Brand, brand', werd er geroepen, 'de Doesburgermolen staat in brand'. Anderen riepen weer dat het dichterbij was, aan de Boslaan, zoals het daar toen nog heette.

Iemand werd op pad gestuurd om te zorgen dat de brandklok werd geluid, en van alle kanten stroomden de mensen toe.

En toen suisdan ook hier de stenen. Ze vlogen door het tentdoek en binnen ontstond paniek. Iedereen dromde naar buiten, en de twee opgetrommelde veldwachters stonden ook dit maal machteloos.

Van de tent bleef niets anders over dan flarden zeil en verbogen stangen. Het gezelschap droop diezelfde nacht nog af.

Wat de dominee van dat onbehouden en ongetwijfeld door hem ongewenste volksgericht heeft gezegd in zijn eerstvolgende kanselrede?

Dat is niet bewaard gebleven...

Enigszins aangepaste radiocolumn uitgesproken voor de Lokale Omroep Ede op 18 januari 2005.

¹ Er was een Joodse artiestenfamilie van die naam

² Het zou gegaan zijn om uitvoering van het stuk *De Kerstnacht* (In *Gedachtenis* van A.G. van Bruggen, pag. 115)

³ Ds J.A. van Boven was tweemaal predikant in Ede, nl. van 1891-1897 en van 1914-1927 (idem pag. 113 & 125)

Om een beetje de schande van de gebeurtenissen in 1890 en 1895 uit te wischen volgt hier wat informatie over die kermis- en circusfamilie Blanus. Bijna de gehele 19^e eeuw trokken ze door het land met hun 'show', maar vooral in Amsterdam en de andere grote steden waren ze veel gevraagd.

Bij kermis- en paardenspektakel hoort de naam Blanus. Jacob, Mozes, Joseph, Herman: allen hadden ze hun hart verpand aan het populaire volksvermaak.

[..] De voorstelling staat te beginnen, de boniseur (standwerker) lokt en lonkt het publiek naar binnen: 'Nooit nergens of nievers gezien! Deze heer is de sterkste rijer, die je ooit zult gevonde hebbe. Hij heeft de eer gehad om voor de keizer der Russe te mannevrere. En deze jonge juffrouw is ook nooit of te nimmer overtroffe geworde en dat jongetje – opzij schobbejak – twee jaren oud, doet toeren en manoeuvres daar 'n mens verstomd van zal staan. Kom maar binne, meheere en dames. D'r is al 'n gedistelleerd

gezelschap binne. Naar binne! Naar binne! Allo, allo, allo. De muziek geeft de laatste waarschouwing.'

Een Betuwse boer en zijn zonen, die speciaal voor de Amsterdamse kermis naar de hoofdstad zijn getogen, bekijken het met grote verwonderde ogen. Ze hebben al heel wat centen uitgegeven aan moppen en amandelen, maar zo'n spektakel, dat moet wel heel bijzonder wezen. Voor een mooie plek moet tien stuivers worden neergeteld. Maar voor een duppie mag je de show ook staande bewonderen.

[..] Kijk, daar galoppeert een bruine knol 'met stijve poten' op de muziek van de kapel, met een man er bovenop. Plus een witte knol, met een dansende en springende juffrouw op zijn rug. De boerenzonen kunnen het nauwelijks geloven. "Ze had geen eens kousen aan de benen en ze geneerde zich maar niks!" Foei. Ze wenden er de ogen bij af. 'Ik wol dat 't uut was,' verzucht de ene boerenzoon tegen de ander. 'Ikke ook,' antwoordt deze. Maar dan is er 'meseu Blanus' zelf. Een fiere gestalte. Hij zou zo een boer kunnen wezen. De mannen blijven nog even zitten. De 'meseu' klimt ook al te paard, om vervolgens zijn tenue af te werpen, waaronder zich een soldatenkostuum bevindt. En dan is er ineens een geweer, dat geladen wordt. Dat jaagt de schrik er wel even in. Maar gelukkig, het is allemaal spel. Niks loos, tot Blanus plotsklaps ook het soldatenkostuum van zich aftrekt. Nu paradeert hij in zijn blote bovenlijf in de rondte, omwikkeld met een vlag en met een trompet voor zijn mond. 'Da's te erg, da's te erg,' verzucht de vader. 'Kom jongens, vort, vort!'¹

¹ *De Blanus-dynastie, een leven in de piste*, door C.Verkerk in *Ons Amsterdam* (2003))

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De vereniging stelt zich ten doel: (artikel 3.1 van de statuten):

Het onderzoek van archieven en gedrukte bescheiden naar alles wat betrekking heeft op het ontstaan en de geschiedenis van de dorpen (kerken en buurten) van het ambt en van de gemeente Ede en het verzamelen en bewaren van alles wat van belang kan worden geacht voor en betrekking heeft op de geschiedenis van Ede.

Dagelijks bestuur:

Hans van Bemmelen (voorzitter), Gerard Hendriks (secretaris) en Henk Borkhuis (penningmeester).

Leden:

De vereniging heeft ruim 900 leden. De contributie bedraagt € 15,00 per jaar. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de secretaris.

Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk vóór 1 november.

Ereleden van de vereniging zijn mevrouw B.T. Groen en de heer J.G. Hartgers.

Postadres:	Postbus 8293, 6710 AG EDE
Telefoon:	Secretaris 06 34867627
E-mail:	voe@verenigingoudede.nl
Website:	www.verenigingoudede.nl
Bank:	ING: 353.42.68.

28

De Zandloper is een uitgave van de vereniging en verschijnt viermaal per jaar. De redactie van De Zandloper bestaat uit Hans Post (eindredacteur), Frans van Oort, Kees van Lohuizen en Dick Kranen (opmaak). De redactie is te bereiken via e-mailadres: hanspost@worldmail.nl

Nieuwe artikelen, verband houdende met de geschiedenis van Ede, zijn welkom.

De redactie behoudt zich echter het recht voor een artikel te weigeren.

Overname van artikelen uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging Oud Ede.

Advertenties in dit blad gaan via het bestuur van de vereniging.

Productie van De Zandloper:
Drukkerij Frouws, Ede

ISSN 1384-7090